

Den retoriske arena for krisekommunikasjon

Winni Johansen og Finn Frandsen

Krisekommunikasjon: Når virksomhedens image og omdømme er truet

Fredriksberg C: Forlaget Samfundslitteratur 2007

Det å forske på og undervise i krisekommunikasjon er en takknemlig oppgave. Så å si daglig får en servert aktuelle case. En ordfører har hemmelig konto i Sveits. En prinsesse snakker med engler. En LO-leder anklages for å mobbe sine ansatte. Og Norges nest største og dels statseide selskap drysser opsjonsmillioner ut over sine ledere som belønning for deres innsats for å drive opp oljeprisen. I slike situasjoner oppstår det i tillegg ofte en dobbeltkrise som følge av aktørenes ubehjelpelige håndtering av krisen. Dette tar gjerne form av utsagn om at «dette vil en ikke kommentere», «dette er en privatsak», «vi har ikke gjort noe galt», «dette er jo bagateller» eller klassikeren en kjenner igjen fra skolegården: «er-du-noe-særlig-bedreda?». Gang på gang ser en dessuten at krisen kunne vært unngått dersom aktørene ikke hadde valgt å ignorere mer eller mindre tydelige faresignaler.

Enhver kommunikasjonsrådgiver som kan sin ABC vil kunne liste opp en del enkle råd for krisekommunikasjon. Du skal legge deg flat og beklage dersom du har gjort noe galt. Du skal være tilgjengelig. Og så videre. Boka *Krisekommunikasjon: Når virksomhedens image og omdømme er truet* er derimot for dem som vil trenge dypere. Her presenteres den internasjonale forskningslitteraturen som tar for seg kriser, kriseplanlegging og krisekommunikasjon. Dersom en betrakter krisene som er nevnt over, skulle en tro at det ikke fantes systematisert og tilgjengelig kunnskap om disse områdene. Slik er det altså ikke. Winni Johansen og Finn Frandsen fra Center for Virksomhedskommunikation på Handelshøjskolen i Århus gir med denne boka en omfattende oversikt som mange av de overnevnte aktørene med fordel kunne ha lest.

Den første delen av boka vever et sosiologisk bakteppe basert på teorier fra Patrick Lagadec og Ulrich Beck. Sentrale spørsmål som diskuteres er hvorvidt vi opplever flere kriser enn før, eller om det bare er økt fokus på kriser. Dernest diskuterer forfatterne Johansen og Frandsen ulike definisjoner av kriser. Spørsmål som tas opp er blant annet om kriser skal klassifiseres etter sin art eller intensitet. Forfatterne tilkjenner sitt syn om at kriser bør betraktes i et prosessperspektiv og at en sosialkonstruktivistisk tilnærming har mye å by på. Det vil si, det som enkelte oppfatter som en krise, ser andre på som en uvedkommende bagatell. Dermed, sies det, er man over på det som kan kalles kriseledelse. I kapittel 3 går forfatterne gjennom en stor del av de teoriene som finnes om planlegging i forhold til kriser. Den velkjente inndelingen i tre faser – før, under og etter krisen – diskuteres, og leserne gis mange redskap i denne forbindelse.

Kapittel 4 og 5 sies å være bokas viktigste deler. I kapittel 4 presenterer forfatterne forskningen om krisekommunikasjon, da spesielt med vekt på bidrag fra amerikanske forskere som William Benoit og Tim Coombs. Hva sier organisasjoner når de er anklaget for å ha gjort noe galt? Hva sier de når de opplever kriser? De rådende teoriene gis omfattende presentasjoner før de så kritiseres. Grovt sagt anklages de for å være henholdsvis for orientert mot avsender og mottaker. Dette noe karikerte bildet brukes så til å motivere kapittel 5 der forfatterne presenterer sin egen modell som de kaller «den retoriske arena». Her tar Johansen og Frandsen til orde for at krisekommunikasjon må betraktes vidt. Det inkluderer også journalistens henvendelse til en organisasjon og foreleserens omtale av kriser. Johansen og Frandsen vil altså at en skal inkludere flere aktører i analysen av krisekommunikasjon og at parametrene kontekst, medie, sjanger og tekst må inn- dras. Denne modellen brukes så til å analysere krisen som Muhammed-tegningene forvoldte det danske meierikonsernet Arla. Da avisa Jyllands-Posten publiserte tegninger av profeten, ble danske varer gjenstand for boikott i Midtøsten.

Forfatternes konkluderende råd til virksomheter er at de bør bygge en kultur for å håndtere kriser snarere enn å basere seg på enkle sjekklister og basale råd. Kriser er ofte unike, og en omfattende kriseplan er ingen garanti for at virksomheten skal kunne komme helskinnet gjennom en krise. Boka avsluttes da også med et kapittel som nettopp tar for seg kultur, og forfatterne skriver at de med det mener ringen er sluttet og at de vender tilbake til utgangspunktet – samfunnets holdning til kriser og risiko.

Det er mye godt å si om denne boka. Forfatterne er velbevandret i den relevante litteraturen, og forholder seg kritisk og diskuterende til denne. Johansen og Frandsen bærer flere viktige innsikter til torgs, som for eksempel at kriser og krisekommunikasjon er mye mer komplekse fenomener enn det mange teoretikere synes å mene. Som antydnet over bør en anlegge et bredt perspektiv for å unngå at krisekommunikasjon kun blir forsøk på skadebegrensning. I tillegg til den amerikanske litteraturen, er den franskspråklige representert. Det skjer altfor sjelden innenfor forskning om strategisk kommunikasjon. Forfatterne fortjener også ros for det sosiologiske bakteppet som de vever, og som er med på å sette diskusjonen av kriser og kriseforløp i relieff. Dette gjør også at boka skiller seg fra en del av den øvrige litteraturen om krisekommunikasjon.

Enkelte vil kanskje reagere på at boka er lagt opp dels som fagbok og dels som lærebok. Det uttalte formålet er å gi en inngang til et felt, men også å være et originalt bidrag til dette (s. 27). I innledningen til kapittel 5 erklæres det så et taktskifte fra «avansert lærebok» til «akademisk avhandling». Hva man enn måtte synes om en slik blanding, det som gjenstår er det faktum at forfatterne gjerne vil dekke mange baser. Her finnes introduksjoner og oversikter over teoretiske retninger som spillteori og kompleksitetsteori, og vi får også et nær 12 siders sveip over litteraturen om informasjon og samfunnskontakt ('public relations') generelt. Boka er da også på over 380 sider, og tre av kapitlene er på ubeskjedne 70 sider hver. Faktisk bruker forfatterne over 180 sider før vi kommer til det som er deres hovedan-

liggende: krisekommunikasjon. Et ytterligere problem oppstår når forfatternes egen modell skal presenteres. Dette skjer først på side 275, og da virker det som om noe av overskuddet er brukt opp. De nevnte parametrene kontekst, medie, sjanger og tekst gis dels litt lettvinde behandlinger. Denne leser hadde isteden gjerne sett en strammere redigering av bokas øvrige deler og en utdypning av forfatternes egen modell. Arla-caset kunne med fordel suppleres av andre case også. Dette kunne virkelig fått fram forfatternes verdifulle bidrag til forskning om krisekommunikasjon.

Øyvind Ihlen, postdoktor

Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo

E-post: oyvind.ihlen@media.uio.no

Læseverdigt, solidt og nødvendig om et åbent internet

Terje Rasmussen

Kampen om internett

Oslo: Pax 2007

Internettet forener de trykte mediers lageregenskaber med de elektroniske mediers hastighed. Det rækker ind i alle sfærer i stadig flere lande kloden over. Hvor vi har en moderne, veluddannet middelklasse har vi internet og vice versa. Nettet indgår derfor også som del af genstandsfeltet i al samtidforskning, og det kan tilsvarende betragtes ud fra mange forskellige perspektiver.

Man kan fokusere på de politiske perspektiver, på de tekniske, organisatoriske og økonomiske forhold, på de forretningsmæssige aspekter, på de mediehistoriske perspektiver, på de diskursive og narrative genrer og på de mange forskellige anvendelser, som nyhedsmedie, medie for opinionsdannelse, som medie for borgernes adgang til et verdensbibliotek af baggrundsviden, som socialt mødested, som medie for privat kommunikation, som markedsplads og som medie for virksomhedernes selvredigerede kommunikation til offentligheden for nu at nævne et udvalg.

I betragtning af alt det vi derfor kan med internettet, er det egentlig mærkeligt, at det først er blevet udviklet for nylig, men det er måske endnu mere mærkeligt, at det kunne udvikle sig som det faktisk gjorde. Det er næsten for godt til at være sandt, og det bliver det, siger Terje Rasmussen i en ny bog, måske heller ikke ved at være.

Kampen om internett handler om internettets tilblivelseshistorie fra de tidligere 70-ere frem til noget, der nærmer sig i dag. Perspektivet er sociologisk. Han knytter an til Karl Poppers «The Open Society and its Enemies» og fortsætter: «Der som vi betrakter det lukkede som *en dimensjon* som i varierende grad presser seg på i alle samfunn, er det opplagt at den demokratiske kapitalismes arenaer både utvides og trues av den strøm av innovasjoner som den selv produserer [...] Inter-

nett er i seg selv en av de mest betydningsfulle av slike innovasjoner [...] Internettets historie avdekker en vedvarende spenning, ja, til dels åpne kontroverser, mellom det lukkede og det åpne» (9).

Med denne optik beskrives internettets historie gjennom 4 faser frem til idag, hvor de kræfter, der har arbejdet for det åbne internet, udfordres af stadig stærkere kommerzielle og byråkratiske modparter.

Den første fase dækker tilblivelsen og modningen af det første «rigtige» computernetværk, ARPANET i 1960-erne frem til 1972. Anden fase er ARPANET-fasen der strækker sig frem til ca. 1990, hvor en tredje fase dannes i «verdensvevens tegn», dvs. med www, mens vi på et eller andet senere tidspunkt er trådt ind i en fjerde knapt så klart beskrevet fase, der er «preget av flere motstridende tendenser».

Mens opdelingen i de tre første faser og de generelle karakteristikkert stort set følger eksisterende litteratur (fx Janet Abbate, *Inventing the Internet*, 2001) lægges skildringen til rette ud fra tesen, at disse faser ikke blot adskiller sig på grund af de teknologiske forskelle, men fordi kampen om åbenhed ændrer sig gjennom disse faser. Den fjerde fase er som sagt ikke så klart profileret, men den kunne for så vidt godt passe med forestillingen om en slags vendepunkt i internettets historie efter dot.comkrisen ved årtusindskiftet. En sådan forestilling kommer fx til utryk i termer som web 2.0 og i de gamle mediers markant voksende interesse for internettet i samme periode.

Når man ser kampen mellom åbenhed og lukkethed som det afgørende, følger det, at man ser internettet som ny kampzone for gamle, velforankrede værdier og ideer. Det er holdninger til begreber som frihed, demokrati, marked, rettigheter, det handler om, mens kampzonen 'internet' betyder, at det spesielt handler om hvordan disse holdninger både bevidst og ubevidst bliver implementeret i teknologien. Terje Rasmussen betegner det teknopolitik, hvad der måske – det tematiseres ikke eksplisitt – er et fornuftigt alternativ til en radikal sosialkonstruktivistisk STS-tilgang. Temaer for denne teknopolitik er, skriver Terje Rasmussen, kampen om standarder, ophavsrett, patenter, retten til bredbånd, og han kunne for min skyld også have tilføjet utformningen av applikationsprogrammer, av nye softwaregenerer, av grænseflader og av adgangen til at anvende, tilpasse og ændre software til egne formål uden sterkt spesialiserte programmeringskompetencer.

Man kan opfatte det teknopolitiske perspektiv som en slags internettets mikrohistorie, hvor kampen mellom det lukkede og åpne utfolder sig nærmest «internt» på den ejendommelige «fabrik», der producerer netværksteknologierne, og det er her bogen har sit hovedfokus. Det betyder ikke, at den er blind for den større makrohistorie: «Nettet er flettet inn i en verden av økonomi, politikk, jus, religion og kultur, med voksende makt og forventninger og trusler rettet mot seg», hedder det allerede i indledningen (10), men denne større historie spiller, som jeg kommer nærmere ind på nedenfor, dog en forholdsvis beskedent rolle. Vi får at vide at nettet er blevet verdensomspændende, men hvordan og hvorfor (hvem bruker det til hvad, hvor og hvornår) ligger uden for bogens emnekreds.

I forlængelse af Abbate og især Castells skelner Terje Rasmussen mellem fire teknopolitiske kulturer, der har domineret kampen om internettet, og de karakteriseres ud fra Alan Touraines kategoriseringsmodel for sociale bevægelser, der fokuserer på deres selvforståelse (identitetsprincip), deres fjendebillede (oppositiionsprincip) og deres generelle vision (totalitetsprincip).

De fire kulturer betegnes «innovasjonskultur», «hackerkultur», «entreprenørkultur» og «IT-byråkratikkultur», der hhv. repræsenterer værdierne: åben arkitektur, åben kildekode, frit marked og demokratisk styring.

Det er en pointe, at de alle repræsenterer en åbenhedsværdi, der samtidig kan blive kilde til sin egen modsætning. Det er fx «nettopp den demokratiske åpenhet, som gjør det mulig for sterke aktører å trumfe sine løsninger frem» (15).

Tilsvarende med IT-burokraterne, der sætter ind med restriktioner ud fra et demokratisk retssynspunkt for at håndhæve ophavsret, eller for at sikre fri og lige konkurrence, eller for at bekæmpe kriminalitet, der jo følger med som uomgængelig konsekvens af internettets åbenhed.

De fire frihedsværdier kan imidlertid ikke blot som alle frihedsbegreber slå om i deres egen modsætning, de inkarnerer også indbyrdes spændinger og modsætninger, der delvis kan spores i deres fjendebilleder. Innovationskulturen er måske her en undtagelse, fordi man hverken har noget klart selv billede eller fjendebillede, men arbejder indenfor en elitær og egalitær, meritokratisk kultur, der ser egen forskning indenfor rammerne af et alment samfundsvel, selv om det faktisk foregik som et – ganske vist lidt eksotisk og futuristisk – led i den amerikanske koldkrigsstrategi. «Fjenden» i denne periode var måske mest, at man stod overfor en ignorantisk omverden i form af såvel den etablerede IT- som telekommunikationsindustri, mens forholdet til militæret, der finansierede, svingede i takt med at militæret periodisk søgte at øge sin kontrol.

Selv om kampen mellem det åbne og lukkede gør sig gældende i alle faser efterlader fremstillingen, det hovedindtryk, at der er tale om en kamp, der spidser til fordi nogle af aktørerne får stadig stærkere interesser at varetage. Det afgørende punkt i den historie er webbens gennembrud. Mens der er udbredt enighed om, at Tim Berners Lee med sin software skabte forudsætningen for internettets gennembrud på samfundsmæssigt plan, er meningene mere delte, når det gælder forklaringen på dette.

Nogle ser gennembruddet som resultat af at det med www-softwaren – og den browsersoftware, der hurtigt fulgte efter – blev muligt at bruge nettet uden at have særlige programmeringskompetencer, at det med andre ord var en slags folkeligt gennembrud i hvert fald for de moderne veluddannede middelklasser. Andre lægger langt mere vægt på, at nettet i USA næsten samtidig blev åbnet for kommercielle aktører. Terje Rasmussen følger den sidste tolkning og skriver i en central note: «Uten tvil var www en killer application som fikk ting til å rulle virkelig fort. Men følger vi Bob Kahn, ble internettets Killer App oppfunnet med noe så lite kjent som nettopp The Bouchers Bill» (en amerikansk lov som tillod kommersiell aktivitet på internettet, vedtaget i 1992). Det var, konkluderer Terje Rasmussen, «innfø-

ringen av markedet i nettet som gjorde at nettet ble oppfunnet på nytt for de fleste i begynnelsen av 1990-årene» (note 31, p. 198).

Det er helt riktig, at denne åpning for kommersiell aktivitet fikk væsentlig betydning for utviklingen, men Terje Rasmussen underbetoner, at det foregik hånd i hånd med åpningen for civilsamfundet, der meldte sig med en aldeles overraskende stor kraft. Uden det var nettet aldrig blevet kommersielt interessant, men det hører med at den kommersielle aktivitet også bidrog til at øge nettets værdi for de civile brugere. Civilsamfundet spiller imidlertid en overraskende lille rolle i bogen.

Man kan her stille sig det spørgsmål, om det ikke er nødvendigt at nyskrive historien efter wwvs gennembrud endnu mere end Terje Rasmussen lægger op til. Jeg kan godt følge hans tese om, at innovatørkulturen og hackerkulturen svækkes af de kommersielle og politiske aktører, der træder stadig stærkere frem på nettet. De retningslinjer der kunne praktiseres i en lille lukket akademisk-meritokratisk særkultur kan naturligvis ikke videreføres, når nettet åbnes for langt mere heterogene og omfattende befolkningsgrupper og rækker ind i en mangfoldighed af lande med vidt forskellige juridiske forhold. Som den italienske forfatter Lampedusa skrev i romanen *Leoparden*: hvis man vil bevare tingene som de var (og vi taler så her om værdierne som de var), må man lave alting fuldstændig om. Men spørgsmålet er ikke blot hvordan man kan opretholde bestemte værdisæt under helt ændrede vilkår, spørgsmålet er også om man kan opretholde billedet af aktørerne?

Terje Rasmussen påpeger med rette de kommersielle og IT-burokratiske aktørers fremmarch efter wwvs gennembrud, men han opretholder en forestilling om, at nettet fortsat kan styres – eller styre sig selv – på et grundlag af frie, lige brugere – dvs. som det var i sin tidligere historie (p. 187). Det indeholder både et teknisk skisma og et samfundsmæssigt-kulturelt skisma. Det tekniske skisma kommer bl.a. til udtryk i det forhold, at det egalitære internets idé bygger på symmetri mellem noderne. Man skal have lige så gode muligheder for at sende som for at modtage. Men kendsgerningen er, at det i dag for langt de fleste kun er relevant at sende meget tekst og få billeder, mens mange både ønsker at modtage meget tekst og mange billeder. Spørgsmålet er så for eksempel: skal man håndhæve et krav om forsyningssymmetri og levere maksimal bredbåndskapacitet begge veje og ignorere, at det for mange brugere er spild af ressourcer? Det er et teknopolitisk spørgsmål, der har ganske stor økonomisk og ressourcemæssig rækkevidde, men det leder også mere principielt frem til det mere vidtgående samfundsmæssige dilemma: Hvem er det legitime, regulative subjekt?

I Terje Rasmussens analyse veksles der mellem at se nettet som et system, der gerne skulle blive ved at være selvregulerende hhv. som et system, der har brugerne, forstået som frie og lige borgere, der repræsenterer åbenhedens princip, som den regulative instans. Denne vekslen – mellem et Luhmannsk og Habermaske perspektiv – er fiks. Det Luhmannske perspektiv tillader, at man taler om systemet uden aktør, mens det Habermaske perspektiv forankrer de normative værdier i

den til bruger forvandlede borger. Tilsammen tjener disse to perspektiver til at holde armslængdeafstand til IT-burokraterne (der repræsenterer det politiske demokrati) og de kommercielle aktører.

Terje Rasmussen sætter denne problematik på spidsen, når han stiller den åbne, egalitære konsensus kultur op i modsætning til en demokratisk (IT-bureaukratisk) kultur, der ses som lukkende: «nettets politikk [...] må aldri la demokrati gå foran ekspertise, aldri la monopolmakt gå foran teknisk rasjonalitet» (p. 188). Jeg forstår ikke helt hvordan man kan opstille «den tekniske rationalitet» som den frelsende engel, specielt ikke fordi hele bogen har gået ud på at belyse, hvorledes den gode tekniske løsning fremkom som resultat af værdibårne processer, der på ingen måde kan subsummeres under et begreb om teknisk rationalitet. Teknisk rationalitet er ikke født egalitær og det er en endnu uforklaret gåde, at innovatørkulturen i den tidlige fase var så egalitært indstillet. Hvis Terje Rasmussen har ret i sin historieskrivning kan man netop ikke basere sig på at den tekniske rationalitet er neutral. Det skærper hans problemstilling, for når de oprindelige garanter for det åbne internet taber terræn i samme øjeblik internettet får sit samfundsmæssige gennembrud, radikaliseres spørgsmålet om hvordan man kan bevare et åbent internet. Det er på dette punkt Terje Rasmussens mikroperspektiv på historien bliver for lille. Når man hverken kan satse på de gode gamle aktører eller stole på de nye onde, er der kun tilbage at udpege håbet og den gode vilje som den legitime, regulative instans.

Men et eller andet sted må håbet og viljen jo have sin adresse, hvis den skal være virksom her på kloden. Jeg savner her en fornyet diskussion af hvem der er de drivende aktører på nettet i dag. I meget grove træk er der tre hovedtyper: De kommercielle aktører, de offentlige institutioner og civile aktører. Ingen af disse er homogene grupper, og ingen af dem kan alene inkarnere ideen om det åbne net, men de repræsenterer principielt de tre centrale handlingsmotiver: den myndighedsmæssige forpligtigelse, den kommercielle interesse og det virvar af egoistiske, altruistiske, ideale eller interesse-mæssige motiver, der hverken er drevet af myndighedsforpligtigelse eller kommerciel interesse. Nettet kan kun bestå som åbent net i den udstrækning det bygger på balancer mellem de forskellige krav til åbenhed, der udspringer af disse tre typer handlingsmotiver. Men der er brug for en mere dybtgående analyse af disse aktører, og deres teknopolitiske interesser, der er lige så grundig og detaljeret som Terje Rasmussens analyse af gründerperiodens aktører. Jeg tror, det samtidig må blive en analyse, der vil blotlægge forskellige drivkræfter og balancer i forskellige samfund. Civilsamfund har ikke samme karakter overalt og spiller forskellige roller i forskellige samfund. Internettets udvikling handler ikke kun om «digital divides» men også om «cultural diversity». Hvor skillelinjen skal drages, indgår i nutidens kamp om internettet.

Mens jeg i det store hele kan følge Terje Rasmussen, når han beskriver centrale kvaliteter ved mediet: den åbne arkitektur, at brugerne både kan sende og modtage, at der håndhæves neutralitet i forholdet mellem store og små aktører, og i synspunktet at nettet også må betragtes som et almengode for borgerne, er jeg ikke overbevist om at disse principper alene eller bedst varetages ved at forankre

nettets regulering i en organisation (ICANN) der har adresse i Californien, og som det så pænt hedder «formelt» er underlagt det amerikanske Handelskammer. Det er ikke en europæisk interesse, og det er slet ikke i andre regioners interesse. At totalitære nationer kan true nettets åbenhed er indlysende rigtigt, ligesom vi nu ved, at de får hjælp dertil af vestlige IT-virksomheder som Google, Yahoo og Microsoft. Begge dele taler i mine øjne for, at der ikke er nogen vej udenom at lade EU og den amerikanske stat træde i karakter som instanser, der garanterer ikke blot det parlamentariske demokrati, men også internettets frie offentlighed og private rum. Der er med andre ord brug for at udvikle et public service-begreb, der modsvare den åbne medieplatform. Jeg tror, det må tage sin begyndelse som et europæisk, eller måske endda et nordeuropæisk initiativ. Hvor ellers?

Jeg er enig med Terje Rasmussen i hans bekymring for demokratisk statslig regulering, men jeg kan ikke se andre, mere legitime instanser, og jeg vil til enhver tid foretrække, at nationalstater og EU sætter spilleregler og vilkår overfor de stærke kommercielle aktører, hvem ellers skulle kunne gøre det? ICANN? I don't think they can.

Det er en vigtig diskussion, og Terje Rasmussen leverer et særdeles læseværdigt, tiltrængt og solidt udgangspunkt, som det ikke bare er værd at diskutere, men også nødvendigt, hvis man ellers har interesse i et åbent internet.

Niels Ole Finnemann, professor
Center for Internetforskning, Århus Universitet
E-post: finnemann@imv.au.dk

Hybrid om Orderudsaken

Lars Arve Røssland, Svein Brurås og Helge Østbye
Morderjakt og mediemakt: Journalistisk metode, sjanger og etikk i dekningen av Orderudsaken
Oslo: Cappelen Akademisk Forlag 2006

Den såkalte «Orderudsaken» er en av de største sakene i norsk kriminalhistorie. Den er også kanskje den mest massivt dekkede kriminalsaken i massemediene noensinne. I pinsen 1999 ble tre mennesker, ekteparet Marie og Kristian Orderud og deres datter Anne Orderud Paust, funnet drept på Orderud gård i Sørumsund. De fire mistenkte, senere siktede og dømte i saken, var sønn og svigerdatter på gården, Per og Veronika Orderud, samt Veronikas halvsøster Kristin Kirkemo og hennes tidligere kjæreste Lars Grønnerød. De fire ble alle, etter flere runder i rettsapparatet, dømt for medvirkning til overlagt drap i 2002.

Et trippeldrap var i seg selv noe helt spesielt. Når saken så lenge dominerte i mediene, var det også fordi den aldri ble oppklart gjennom ugjendrivelige bevis. Noe mordvåpen ble aldri funnet, og hvem som skjøt de tre ofrene er aldri blitt klarlagt.

Sakens spesielle karakter, kombinert med profesjonelle redaksjoners vilje og evne til å sette inn mye ressurser når det virkelig gjelder, gjorde at Orderudsaken

til tider nærmest utspant seg like mye i mediene som ute i «virkeligheten». I prosessene fram mot dom i saken, benyttet både politiet og forsvarsadvokatene mediene strategisk for å nå ut med det budskapet de ønsket. Det ble et mål å «vinne» mediene for begge parter, ikke minst for forsvarerne.

Dette at Orderudsaken nærmest levde sitt liv i mediene, klarer boka *Morderjakt og mediemakt* av forfatterne Lars Arve Røssland, Svein Brurås og Helge Østbye på en overbevisende måte å få fram.

De tre forfatterne har med denne boka satt seg fore å analysere mediernes rolle i dekningen av denne saken på tre plan. Gjennom en stor kvantitativ innholdsanalyse av de viktigste avisenes dekning, dokumenteres omfanget og karakteren av saken. Andre del av analysen tar for seg dekningen av Orderudsaken i et genreperspektiv, der begreper som fortelling, melodrama og iscenesettelse står sentralt. Siste del sikter mot å fremvise de journalistiske *metodene* som ble brukt i saken, og å drøfte disse ut ifra et presse-etisk perspektiv.

Det er liten tvil om at en analyse som den forfatterne begir seg inn på, både har stor allmenn interesse så vel som faglig relevans. De tre påpeker at riktignok var dette en spesiell sak, og dermed også et ekstremt case, men de påpeker at saken også med sitt massive omfang, har viktige prinsipielle sider. Det er vanskelig å ikke gi dem rett i dét. Forfatterne lykkes da også bra med sine intensjoner i store trekk. Boka gir en god oversikt over tilgjengelige fakta i saken, den kvantitative analysen dokumenterer grundig hvor omfattende avisenes dekning var i denne saken, og hvilke aviser som til hvilke tidspunkt ledet an i dekningen av saken.

Del to, om genre og maktperspektiv er noe mer uklar i sin disposisjon og fremlegging. *Morderjakt og mediemakt* er en bok midt imellom to genre selv: fagboka og debattboka. Forfatterne kaller den selv en «bastard», den henvender seg både til en interessert allmennhet og til studenter i mediefag. Kanskje er det derfor denne delen spriker litt. Kapitlet tar blant annet for seg hvordan reportasjer til tider preges av endimensjonale skildringer av de fire hovedpersonene, og hvordan disse karakteristikkene kan bidra til å bygge opp eller ned de fires troverdighet. Videre beskrives dekningen som preget av en melodramatisk fortellerstil, men også som inspirert av kriminallitteraturen som fiksjonsgenre. Denne delen av boka er også innom hvordan personskildringene blir et ledd i partenes kamp om troverdighet, og hvordan journalistene stadig forsøkte å legge et puslespill der vinkling og personskildringer bestemte om spillet «gikk opp» eller ei. Kapitlet gir til sammen et litt fragmentarisk inntrykk, der normative og kvalitative vurderinger av dekningen stadig kommer inn i analysen, til tross for at «etikken» i denne saken skal drøftes i siste del av boka. Et knippe begreper fra medieteorien hentes inn for å belyse de ulike vinklingene og rammene for mediedekningen. Det er imidlertid ingen systematisk redegjørelse for disse teoriene her, og referanselista er knapp – kanskje unødvendig knapp, til tross for hybridformatet. Her finnes for eksempel ingen referanser til internasjonal litteratur om krimjournalistikk.

I siste del, om metode og etikk, får leserne et innblikk i hvilke grep og metoder som ble brukt av journalister som jobbet med denne saken. Blant annet blir det

beskrevet hvordan de jobbet for å knytte tette kontakter til politi og forsvarere. Boka dokumenterer videre hvordan svært mange av reportasjene i saken bygget på anonyme kilder, og drøfter hva det kan ha å si for rettssikkerhet og domsapparat at vitner intervjues i mediene før og under en rettssak. Spesielt interessant er forfatternes fremvisning av hvor viktig *lekkasjer* var for dekningen av Orderudsaken. Det ble leket opplysninger fra politihold, og i enda større grad fra forsvarerne i denne saken, slik at avisene ordrett kunne fortelle hva som ble sagt i vitneavhør.

Forfatternes hovedkritikk mot dekningen av denne saken er da også at aviser som for eksempel VG satset store ressurser på å ligge i front, men at det som ble formidlet stort sett kom fra hovedaktørene i saken, politiet og advokatene. Det var lite selvstendig initiativ fra mediens side, og få alternative spor ble fulgt. I tillegg, og det er kanskje bokas viktigste bidrag, demonstreres det hvordan det var om å gjøre for avisene å snappe opp lekkasjer fra politi og forsvarere, men der budbringerne – de som valgte å lekke, og som gjorde det i strategisk øyemed – forble skjult for publikum. Spillet bak kulissene ble bevart som en yrkeshemmelighet, dermed forsvant også mye vesentlig informasjon som kunne bidratt til publikums forståelse og tolkning av saken.

Forfatterne påpeker at journalistene også overfor dem som forskere holdt kortene unødvendig tett til brystet, som om de ville bevare en aura av noe mystisk og hemmelighetsfullt over sine metoder, langt ut over de kravene til kildevern krever. Da er det dessverre påfallende hvor lite forfatterne selv redegjør for eget metodegrunnlag når det gjelder gjennomføring av intervjuer og oppsøkende virksomhet. Intervjugrunnlaget nevnes så vidt i bokas forord, her finnes ikke noe eget metodekapittel. Et nærmere møte med informantene savnes, der deres ulike tilhørighet og profiler kommer tydeligere fram. En redegjørelse for hvem som ikke ønsket å snakke med forskerne og hvilke tema det var vanskeligst å få belyst, etterlyses også. Forsvarernes interesser i å lekke til mediene fremgår for eksempel tydelig, mens hvem som lakk i politiet og med hvilke motiver, forblir uklart.

Kjersti Thorbjørnsrud, stipendiat
 Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo
 E-post: kjersti.thorbjornsrud@media.uio.no

Antologi om nettverkssamfunn

Hans Krause Hansen og Jens Hoff (red.)
Digital Governance://Networked Societies: Creating Authority, Community and Identity in a Globalized World
 Fredriksberg: Samfundslitteratur/Nordicom 2006

Antologien *Digital Governance://Networked Societies* er den fjerde antologien fra det danske forskningsprosjektet Modinet (2002–2005). Modinet var et tverrfaglig prosjekt om medier og demokrati og involverte ca. 50 forskere fra en rekke sam-

funnsvitenskapelige og humanistiske miljøer i Danmark. Et sentralt tema i Modinet har vært globalisering og digitale mediers påvirkning på politikk og demokrati, og det er nettopp det som er temaet for denne antologien.

Antologiens hensikt er å utforske rollen nye medier, og særlig Internett, spiller i å skape og omdanne politisk autoritet, fellesskap og identitet i en globalisert verden. Dette gjøres gjennom en rekke artikler som presenterer casestudier.

Boka er delt i to deler. Den første delen handler om hvordan digital teknologi påvirker globale autoriteter. Her finner vi en analyse av hvordan revisorbransjen bruker Internett. I en globalisert økonomi ønsker den internasjonale revisorbransjen felles standarder for regnskapsføring. Forfatterne Loft og Humphrey argumenterer for at websida ifac.org spiller en viktig rolle for å realisere dette.

Videre følger en studie av to globale nettverk som skal fremme IKT for utviklingsformål: Verdensbank-initiativet Global Knowledge Partnership, og FNs IKT Task Force. Flyverbom og Hansen har analysert disse nettverkene oppbygning og struktur og viser blant annet at selv om IKT spiller en rolle for å legge til rette for dialog, er det på de fysiske møtene beslutningene blir tatt.

Den tredje studien viser hvilken rolle IKT spiller i det Christensen har kalt 'alterglobaliseringsbevegelsene'. Disse bevegelsene er ikke mot globalisering, men de ønsker en annen verden, en annen globalisering. Alterglobaliseringsbevegelsen er vokst fram ved hjelp av Internett og bruker Internett svært aktivt i sin organisering. Allikevel finner Christensen at heller ikke for disse gruppene er Internett tilstrekkelig. Internett er effektivt for å formidle informasjon og utvikle kunnskap, men ikke til å mediere følelser og identitet. Internett kombineres derfor med andre, mer tradisjonelle medier og ikke minst fysiske møter og treff.

Disse tre studiene er interessante, men funnene peker i noe ulik retning. Forholdet mellom disse kunne med fordel vært drøftet – enten i disse artiklene, eller av bokas redaktører. Er det sånn at for revisorene er Internett nok, mens globale nettverk for IKT og utvikling og alterglobaliseringsbevegelsen trenger fysiske møter? Hvorfor skiller revisorene seg fra de andre? Eller er det noe i forskningsdesignet som underkommuniserer hvordan revisorene har andre møteplasser enn ei felles webside?

I tillegg finnes det i denne delen av boka en artikkel om internasjonalisering av lokale styresmakter. Denne faller tematisk noe på siden av de andre artiklene.

Bokas andre del handler om hvordan digital teknologi påvirker fellesskap og identitet. Denne delen innledes med en teoretisk analyse av datamaskiner, nettar-kitektur og sosiale former. Deretter finner vi fire konkrete casestudier.

Kimby presenterer en studie av hvordan kvinner med brystkreft bruker nettet. Tidligere studier har i stor grad diskutert i hvilken grad internettbruk endrer pasientrollen fordi pasienten får mer medisinsk informasjon. Kimby argumenterer imidlertid for at det som er vel så viktig er hvordan kvinnene deler erfaringer og tanker. Kreftdiagnosen har rykket disse kvinnene ut av sine egne fortellinger. De bruker nettet til å gjenvinne identitet og makt over hverdagen.

Artikkelen om kreftpasientene skiller seg sterkt fra de neste tre artiklene, som handler om bruk av nettet i lokalmiljøet. I den første av disse skriver Storgaard om

et elektronisk nabolagsprosjekt for urban byutvikling i Nørrebro, en bydel i København. Artikkelen viser hvordan 3D-modeller og visualiseringer gjorde det mulig for flere grupper å delta i byplanlegging.

Den neste artikkelen analyserer bruk av Internett i den danske kommunen Odder der de har fått mange priser for sine web-tjenester. Analysen bygger på store mengder data – en representativ spørreundersøkelse, intervjuer av både borgere og kommunestyremedlemmer, observasjoner og diskursanalyser og fokusgruppeintervjuer. Hoff argumenterer for at bruk av Internett bidrar til at klassiske demokratiske normer knyttet til konstitusjonelle demokratimodeller kommer under press og suppleres av normer knyttet til nettverksdemokratiet.

Den siste studien er en sammenliknende studie av lokalstyret i to danske kommuner. Igjen er det en imponerende datainnsamling som er gjennomført. Olsen, Rieper og Torpe finner her at IKT i liten grad har påvirket lokalstyret i disse kommunene. Tradisjonell deltakelse i lokale saker er i begrensning med IKT og Internett. Men online-diskusjoner har supplert tradisjonell deltakelse. Igjen synes resultatene å gå i motsatt retning av forrige artikkel, der Internett ble sett som en endrende kraft. Disse resultatene er langt fra uforenlige, men forholdet mellom dem kunne med fordel vært diskutert.

Boka har altså flere interessante bidrag, men er (som de fleste antologier) noe sprikende. Flere steder peker artiklernes funn i noe ulik retning, og det ville tjent antologien som helhet om artiklene hadde forholdt seg mer til hverandre og diskutert implikasjoner av de ulike resultatene.

En av årsakene til at artiklene peker i ulike retninger er nok at forfatterne implisitt bygger på ulike teknologiforståelser. I innledningskapitlet til boka presenteres det redaktørene har ment som det overordna teknologiperspektivet for boka. Hoff, Hansen og Bjerke avviser teknologideterministiske fortolkninger, men argumenterer for en ny mediumteori. De argumenterer for at selv om det ikke er et en-til-en forhold mellom medier og kommunikasjonsmønstre, vil noen typer medier gjøre noen typer kommunikasjon lettere og andre vanskeligere.

I bokas bidrag finner vi flere artikler som synes å ha dette utgangspunktet. Her analyseres teknologien og Internetts betydning i lys av andre drivkrefter, og det pekes på komplekse sammenhenger der teknologien bare er ett av flere forhold som påvirker identitet, fellesskap og politisk autoritet. I andre bidrag finner vi imidlertid studier som synes å lete etter teknologiskapt endring og undersøker om bruk av websider kan endre bransjer og demokratiforståelser. Disse studiene finner naturlig nok at teknologiens betydning er sterk. Boka kunne tjent på mer eksplisitte refleksjoner rundt bidragenes ulike perspektiver på teknologi og hvordan det har formet studiene.

Påpekningene av at bidragene er noe sprikende, er imidlertid helt typisk kritikk av en antologi. Det er viktig å understreke at boka har svært interessante bidrag om hvordan bruk av Internett påvirker politikk og demokrati. Lesere som er interessert i studier om Internetts betydning og begrensninger for globale nettverk, som ønsker å lære mer om hvordan grupper tar Internett i bruk for å bygge felles-

skap og som er interessert i erfaringer med bruk av Internett i lokaldemokratiet, vil alle finne flere fine artikler i denne antologien.

Tanja Storsul, førsteamanuensis
Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo
E-post: tanja.storsul@media.uio.no